

АНТОНІМІЧНО-СИНОНІМІЧНІ ПАРАДИГМИ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено зв'язок антонімії з синонімією. Виокремлено антонімічно-синонімічну парадигму як універсалію поетичної мови. Проаналізовано синоніми до членів іменникових, прикметникових, дієслівних і прислівникових опозицій у поетичному дискурсі.

Ключові слова: антонімічно-синонімічна парадигма, опозиція-домінанта, поетичний дискурс, радіальний і лінійний зв'язок, семантичний відтінок, стилістичне забарвлення.

Між антонімією й синонімією існує тісний взаємозв'язок, вивчення якого дає змогу глибше усвідомити сутність цих мовних явищ, показати вияв системних відношень у лексиці і, крім того, репрезентує науковий пошук у галузі практичної стилістики. Питанням зв'язку антонімії й синонімії присвячені наукові розвідки Л. О. Введенської [1, с. 369–404], Д. Л. Докторович [2, с. 14–28], Л. А. Лисиченко [4, с. 102–108] та інших дослідників. “Оскільки і синонімія, і антонімія, кожна зокрема, тісно пов'язані з багатозначністю, – наголошує Л. А. Лисиченко, – то полісемія, синонімія й антонімія виявляють складну систему залежностей” [4, с. 108]

У пропонованій статті ми ставимо за мету дослідити антонімічно-синонімічну взаємодію лексичних одиниць у віршованих текстах; проаналізувати синоніми до членів іменникових, прикметникових, дієслівних і прислівникових опозицій у поетичному дискурсі.

Слово як лексична одиниця може одночасно вступати в антонімічні й синонімічні відношення з іншими лексемами. Так, прикметник *теперішній* утворює антонімічну пару з прикметником *майбутній*. Водночас слово *теперішній* вступає в синонімічні відношення із словами *сучасний*, *нинішній*, *сущий*, близькими за лексичним значенням. Лексеми *сучасний*, *теперішній*, *сущий*, у свою чергу, входять в антонімічні зв'язки з лексемами *прийдешний*, *будущий*, *грядущий*, що є синонімами до прикметника *майбутній*.

На позначення мікросистеми, що скла-

дається з групи слів, які перебувають одночасно в антонімічних і синонімічних відношеннях, використовуємо словосполучення антонімічно-синонімічна парадигма, наприклад: *теперішній*, *сучасний*, *нинішній*, *сущий* – *майбутній*, *прийдешний*, *будущий*, *грядущий*; *початок*, *начало*, *почин*, *зачин*, *вступ*, *старт*, *альфа* – *кінець*, *край*, *кінцевість*, *крапка*, *звершення*, *фініш*, *омега*.

В антонімічно-синонімічній парадигмі, як і в синонімічному ряді, є домінанта – найуживаніша, семантично однорідна й стилістично нейтральна антонімічна пара, наприклад: *жафа* – *холод* (пор.: *спека* – *мороз*, *спекота* – *холоднеча*, *жага* – *остуда*). До складу таких парадигм можуть входити антонімічні пари, компонентам яких семантична однорідність не властива, вони містять семантичні відтінки, що підсилюють чи послаблюють значення протиставлюваних лексем, репрезентують різний ступінь вияву ознаки: *величезний* – *малий*, *велетенський* – *малий*, *великий* – *маленький*, *великий* – *дрібенький*. Відзначені в поетичній мові й опозиції, конституенти яких стилістично різнопланові: *днесь* (заст.) – *завтра*, *дух* – *плоть* (заст.), *минулий* – *грядущий* (уроч.), *правда* – *брехня* (розм.), *правда* – *лжа* (уроч.), *правда* – *кривда* (нар.-поет.), *слава* – *хула* (книжн.) та ін. Наприклад: *Даждь нам, Боже, днесь! Не треба завтра – даждь нам днесь, мій Боже! Даждь нам днесь!* (В. Стус).

Лексеми з протилежними значеннями, як відомо, фіксують словники антонімів, у яких переважно засвідчено наявність загальномовних антонімів. Український поетичний дискурс ХХ століття репрезентує функціонування значної кількості не лише загальномовних антонімів, а й антонімічно-синонімічних парадигм. Віршована мова актуалізує можливості поетичного слова виражати контрастну семантику, набувати “прирошення змісту”, розширювати асоціативні зв'язки. Мова поезії максимально реалізує потенції полісемічних слів-антонімів і синонімічно-антонімічної взаємодії лексем. Наприклад, у “Словнику синонімів української мови” до субстантива *нещастя* наведено такі близькозначні іменники: *біда*, *горе*, *лихо*, *зло* (велике нещастя

– в узагальненому значенні) [5, т. 1, с. 1017]; у поетичній мові ХХ століття зафіксовано ще й такі синоніми до лексеми нещастя – *мука, страждання, журба, жура, печаль, скорбота, сльози*. Отже, виявлення синонімічних паралелей до конститuentів опозицій не лише репрезентує взаємозв'язок антонімії з синонімією, а й дає підстави для виокремлення *поетичних антонімів* – слів, у яких поетичний контекст актуалізує потенційно протиставлювані значення.

Відзначені в аналізованих текстах антонімічно-синонімічні парадигми засвідчують універсальний характер опозицій-домінант і опозицій, компоненти яких розрізняються семантичними відтінками чи стилістичним забарвленням. У поетичній мові варіативність плану вираження спрямована насамперед на функцію семантично багатопланової реалізації слова. Так, крім опозицій-домінант *слава – ганьба*, у поетичному словнику виокремлюємо антонімічні пари, у яких нейтральна лексема *слава* протиставлена книжній лексемі *хула* й розмовній *страм*, що пов'язане з намаганням автора якнайточніше передати експресивно-емоційну характеристику описуваної реалії. Пор.: *Ідуть – не ївально, не в юрбі: / немов одним списом прошито. / Уже ні слави, ні ганьби / не перерватять цієї нити* (І. Римарук); *Настане день, обтяжений плодами. / Не страшно їм ні слави, ні хули. / Мої суцвіття, биті холодами, / ви добру зав'язь все-таки дали* (Л. Костенко); *Роки бредуть у славі чи у страмі. / Лиш день минув – новий зряде з п'ятми* (В. Коротич).

Між складниками двох синонімічних рядів, що вступають в антонімічні відношення, виділяють такі різновиди зв'язку: радіальний, лінійний і комбінований [1, с. 372]. При радіальному зв'язку всі слова одного синонімічного ряду утворюють пари антонімів із кожним словом другого синонімічного ряду. Приміром: в антонімічно-синонімічній парадигмі *зрячий, видючий – сліпий, незрячий* близькі за значенням лексеми *зрячий* і *видючий* входять в антонімічні відношення з лексемами *сліпий* і *незрячий*, які, у свою чергу, перебувають у синонімічних відношеннях: *Куди ж ведеш нас, віку невмолимий, / Сліпий водій чи зрячий лиходій?* (Є. Маланюк); *Видючі діти матерів сліпих, / Які вже точно знають, / йти на бій з ким!* (В. Коротич); *І вірив він [кобзар]: хай кривда кряче, / Проте ж настане правди час... / Він бачив те, Остап незрячий, / Що зрячий опівав Тарас* (М. Рильський); *Спинився він [сліпий], за-*

дихнувшись, / і зорі вступив незрячі / кудись поза мною в простір / ... і я йому в очі глянув, / і очі були видющими (М. Бажан).

При лінійному зв'язку синонімічні відношення тільки з одним словом протилежного за значенням синонімічного ряду. Наприклад: в антонімічно-синонімічній парадигмі *швидкий, прискорений, моторний – повільний, сповільнений, млявий* синонім *швидкий* тяжіє до семантично протиставлюваного прикметника *повільний*, який належить до другого синонімічного ряду, *прискорений* – до *сповільнений, моторний* – до *млявий*. Антонімічні лексеми, що входять до цих синонімічних рядів, розрізняються семантичними відтінками: домінанта *швидкий* найповніше виражає значення першого синонімічного ряду “який відбувається, здійснюється з великою швидкістю”, *прискорений* передає додатковий відтінок “який відбувається зі збільшенням швидкості”, *моторний* – “енергійний”. Пор.: *О Юрію! Носив на серці ти / Швидкий політ і вже не міг стерпіти / Повільних крил, як руху без мети* (Д. Павличко); *І падають, / падають / поруч монети, / Дзвонять монети. / Це дуже схоже на кінокадри – / Прискорені чи сповільнені, / залежно від ритму пальців* (П. Перебийніс); *Спливають хвилі, мляві і моторні, / До давності, як ріки – до Дніпра* (П. Ребро).

За слушним зауваженням Л. О. Введенської, лінійний зв'язок частіше виявляється при протиставленні спільнокореневих лексем [1, с. 378]. У поетичній мові навіть між спільнокореневими антонімами, які належать до двох синонімічних рядів, можливий не лише лінійний, а й радіальний зв'язок: *Усе навпіл – і труд, і піт, / любов і дні гарячі: / І тихий сум, і перший цвіт, / удачі і невдачі* (Д. Луценко); *Якщо йде задрій / похмурий весь – / удача в когось, / є успіх десь. / Якщо йде задрій / І сяє весь – / невдача в когось, / неуспіх десь* (Д. Білоус); *Бувають в нього [сталева] успіхи й невдачі, / Та не буває байдужості в душі* (П. Ребро).

Аналіз матеріалу свідчить, що в поетичних творах поширені антонімічно-синонімічні парадигми, у яких між лексемами двох протилежних синонімічних рядів наявний комбінований зв'язок, тобто і радіальний, і лінійний. Наприклад: слова синонімічних рядів *веселощі, мажор і сум, печаль, жаль, міноф* об'єднуються в такі антонімічні пари: *веселощі – сум, печаль, жаль* (радіальний зв'язок) і *мажор – міноф* (лінійний зв'язок). Пор.: *Так*

тільки він [Кобзар] умів сказати / і до глибин душі збагнуть / терплячу вдачу України, / віками писану красу. / Її хороми і руїни, / її веселощі і сум (Д. Луценко); За гроші все: веселощі й печаль, / Де торжище бушує і клекоче (Л. Дмитерко); Ох, серце... Нам та й вирости із ним би, / Все увібрать – веселощі й жалі (І. Муратов); В моїй душі знекровлений мінор / І біль – неначе бритви лезо... / В чужім дворі біснується мажор... (З. Красівський).

Синонімічні ряди в антонімічно-синонімічних парадигмах об'єднують не лише традиційну поетичну лексику, а й лексеми книжного, термінологічного характеру, властиві словнику мови поезії ХХ століття. Наприклад: *Альфо й омега, коліско й мавзолею* – / *Земле! / З тебе пішов і в тебе вернусь* (Б. Олійник); *Все ж останнє – як бути має: / Вежі кранів під “майна”, “віра”, / блоки, цеглу ковилі гойдають; / і гойда мене слово “вірю”* (М. Самійленко); *Коли малював, шуйцю підклав під десницю, / Щоб десниця із пензлем не дрижала од вітру* (І. Драч).

У поетичній мові найбільшу кількість синонімічних лексем засвідчено до конститuentів субстантивних опозицій. Серед синонімів до членів іменникових антонімічних пар зафіксовано найпродуктивніші синонімічні ряди на означення полярних почуттів, душевного стану індивідуума або емоцій, адже “в основі поетичної мови, зауважує С. Я. Єрмоленко, лежить особливий характер конкретно-чуттєвого бачення світу, орієнтація на емоційно-естетичне сприйняття його” [3, с. 323]. Приміром: *веселощі, мажор – сум, печаль, жаль, мінор; любов, кохання – ненависть, зненавидь, зненавида, зненавидь, нелюбов; радість, радіння, радіощі – горе, біда, лихо, нещастя, сльоза, плач, гіркота; сміх, регіт, усмішка – плач, ридання, сльози; спокій, супокій – тривога, потрясіння, буря, вітер; щастя, благодать – нещастя, біда, горе, лихо, мука, страждання, журба, жура, печаль, скорбота, сльози та ін.* Принагідно наголосимо на стилістичній функції антонімічно-синонімічних парадигм як засобу інтенсифікації негативної маркованості. Зафіксовані в поезії антонімічно-синонімічні парадигми свідчать про значно більшу варіативність мовно-змістових форм для вираження негативного оцінного змісту, ніж позитивного, що зумовлене природною реакцією людини на явища негативного характеру.

Для відображення почуттів і переживань ліричного героя у віршованих текстах часто вживаються синоніми до членів антонімічної

пари *любов – ненависть*. Так, синонімічні паралелі *любов, кохання* використовують для передачі глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі: *Коли ненависть – / чорні два крила / згорта коханий мій, і погляд орлій / аж попелить, / і попелить дотла / вогонь прокляття / його власне горло. / Коли любов, / коли сама вона, – / сльоза моя, / дитя моє, коханий! – / це небо в грудях, і солодка рана* (С. Йовенко); *Чоловік – це гріхи й раювання, / Це ступінь безпотрібний Творця. / Чоловік – це ненависть й кохання. / На землі він не вартий вінця* (П. Тичина).

У значенні “почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого-, чого-небудь” звичайно використовують лексему *любов*: *Хай же з кулями поруч летить моє слово смугляве, / в нім любов лиш до вас, а до ката – / ненависть і гнів* (В. Сосюра); *Сама ненависть нас вела, – / до ворога ненависть люта, / любов до рідної землі* (П. Тичина).

Названі лексеми семантично протиставляються слову *ненависть*, що репрезентує полярну семантику, тобто вживається в значенні “почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь” [7, т. V, с. 341].

Засвідчені в поезії синонімічні субстантиви *ненависть і нелюбов* (“почуття неприязні, неприхильності до кого-небудь” [7, т. V, с. 332]) відрізняються тим, що в значеннєвій структурі лексеми *нелюбов* відсутня сема на позначення вияву ворожості до кого-, чого-небудь. Пор.: *Зелений подих теплої пшениці / Доносить розшум Кобзаревих слів. / Любов і ласка, ненависть і гнів / Спалахують в рядках, як блискавиці* (В. Симоненко); *Радісно любити! Хто цього не знає! / Бо любов – це світло, нелюбов – це тьма. / Тільки той щасливий, хто любов'ю сяє, – / в світі ж без любові і життя нема* (В. Сосюра).

Синонімічні субстантиви *зненавидь, зненавида*, навпаки, передають “почуття сильної ворожнечі, недоброзичливості, огиди” [7, т. III, с. 656]: *То правда все, але не в тому сила, / Мені здається, що не тим вірші / У дні тяжкі серця наші палили / Любов і зненавидь будили у душі* (В. Симоненко); *Переломили хід війни / Ми невичерпною снагою, / В якій злилися воедино – / Братерства мідь і серця гнів, / Любов синів до Батьківщини / Й зненавида до ворогів* (Л. Дмитерко); *Єдиний простір, що на все життя, / Єдиний світ, який ти іменуєш; / збігається в єдине почуття / любов і зненавидь, що у тобі нуртують* (П. Мовчан).

Однак поезія послуговується не лише лексемами, що належать до тематичного поля

“почуття”. У досліджуваних текстах широко використані антонімічні пари, компоненти яких належать до тематичних груп лексикони на позначення фізичних відчуттів, пор.: *Не вдарив грім, не спопелила блискавка... / І я льодинкою / в твоїм вогні стою. / Холодний місяць плине в небі високо, / Оплакуючи молодість мою* (Л. Забашта); *Пливуть, пливуть мелодій звуки – / їх безліч в серці розцвіло. / Я чую в холоді розлуки / нової зустрічі тепло* (В. Сосюра).

Поширення в поетичному дискурсі синонімів до членів ад’єктивних контрастів пояснюється, по-перше, тим, що, порівняно з іншими лексико-граматичними категоріями слів, прикметники найчастіше вступають у синонімичні зв’язки, по-друге, тим, що в мові поезії продуктивно вживаються художні, образні, означення-епітети, у функції яких виступають переважно прикметники, використані для підкреслення характерної властивості предмета чи явища. У віршованих текстах зафіксовані синонімичні ряди до конститuentів ад’єктивних опозицій на позначення емоцій та почуттів: *веселий, мажорний – сумний, сумливий, сумовитий, смутний, посмутнілий, печальний, зажурений, журний, журливий, тужливий, скорботний, болісний, гіркий, мінорний; щасливий, щасний – нещасний, нещасливий, безщасний, гіркий* та ін. Приміром: *Не питаєте. / Не скажу вам / Чи весела чи сумна. / Може, я слова забула, / Як зосталася одна* (Г. Чубач); *Ти смутна – і я сумую, / Ти весела – я сміюсь, / І співаю, і жартую, / І нічого не боюсь* (О. Олесь); *Я з тобою мінорний, мов легіт дощу по траві, / Докрилюю лет свій, нашіптую злет свій достоту. / ...Я з тобою мажорний, мов клекіт грози по траві, / Розкрилюю лет свій, вивірюю злет свій достоту* (І. Драч).

Крім того, поетичний словник засвідчує продуктивність таких антонімічно-синонімичних парадигм: *молодий, молоденький, юний, зелений, весняний – старий, старенький, старезний, давній, древній, похилий, підтоптаний, сивий; сильний, дужий, міцний, могутній – слабкий, слабкий, слабосилий, безсилий, кволий, немічний, нікчемний* та ін.

Менш поширені в досліджуваних текстах синонімичні ряди до конститuentів дієслівних антонімічних пар. За допомогою дієслівних синонімів автори відтворюють активні, динамічні ознаки зображуваних предметів та явищ. Відображення внутрішнього світу ліричного героя, зокрема протилежних почуттів і переживань, реалізується за допомогою синонімів до членів опозицій, що репрезентують психічні процеси або емоції: *радіти – сумувати, печалитися, журитися, тужити; сміятися, посміятися, реготати – плакати, поплакати, ридати* та ін.

Для поетичного дискурсу характерне вживання антонімічних дієслів сміятися – плакати, за допомогою яких протиставляють веселий, радісний стан людини (сміх є супровідним моментом радощів) і стан людини, котра зазнала горя, болю та ін. (сльози асоціюються з нещастям, сумом, тугою тощо): *Він писав “Кавказ” серед темної ночі, / Він писав “Кавказ”, розриваючи власне серце, / І сміявся, і плакав над сторінками / Убогої книжечки на столі* (А. Малишко); *І та моя відчуженість недавня / Мене залишила – і я бажаю жити, / Відкрити на вікнах посірілі ставні, / З людьми сміятись, плакати і любити* (В. Симоненко).

У деяких мікроконтекстах лексема *плакати* набуває протилежного значення, тобто передає веселий, радісний стан ліричного героя, який плаче не від горя чи болю, а від веселощів, радості, нервового збудження: *Коли доводиться в краях твоїх бувати, / од щастя плачу я, і плачу і сміюсь... / Щоб сили для пісень джерельної набрати, / я серцем до землі донецької туюсь* (В. Сосюра); *І хочеться сміятися і плакати, / бо радощів у серці через край* (П. Тичина).

З метою обмеження названих дій у часі використовують антоніми *посміятися – поплакати*: *І запекло ж вдачі! / Не підвладна – нікому. / Посміюсь і поплачу – / Не поскаржусь ніколи* (С. Йовенко).

За допомогою синонімів до дієслова сміятися передають різні види сміху. Так, легку, ледь помітну посмішку на вияв радості відтворюють лексемами *усміхатися, посміхатися*: *Можна... Хто тепер заплаче, / Хто всміхнеться – пропливло, / Мов сльоза дощу гаряча, / Що лягла на темне скло* (Л. Первомайський); *При стрічі мене поклич, / Посміхнися бодай. / Або відвернись і, як ніч, / Голосно зарідай* (Д. Павличко).

Дієслово *реготати* вживають для передачі голосного, нестримного сміху: *Далеко до сонця, далеко до ранку... / Заснути б і спати вночі, – / Так хтось і регоче, і плаче на ганку... / Мовчи, моя пісне, мовчи!* (О. Олесь).

Сильний плач як наслідок тяжкого переживання, болю чи зворушення передають у поетичному словнику дієсловом *ридати*: *І буду нерозумно обридати, / І недоречно ски-*

глити чомусь, / Але, як треба буде заридати, / Я гомерично, тупо засміюсь (В. Симоненко); Я привітаю, наче друга. / Ах, я давно Вас [поета] ждала, / ще як над книжкою поезій / сміялася, ридала (П. Тичина); Заболю, затужу, / заридаю... в собі, закурличу, / А про очі людські / засміюсь, надломивши печаль (Б. Олійник).

Найменш поширені в поетичному словнику, за нашими спостереженнями, синоніми до членів прислівникових опозицій. Як компоненти адвербіальних контрастів активно вживані синоніми, що репрезентують полярні локативні та темпоральні відношення, оскільки простір і час позначають основні форми буття: близько, зблизу, зблизька, близенько – далеко, здаля, віддала; вгору, вверх, нагору, догори, увись, віра – вниз, донизу, згори, долу, майна; вранці, зранку, зрання, ранком – ввечері, надвечір, звечора, ввечором; раніш, колись, тоді – тепер, нині, зараз та ін. Прикладом: *Вві сні прийшла до мене близько, – / А ранок в гromі сходить нам. / За Волгою ти так далеко!* (Т. Масенко); *Та ще до того колос / Наструнено дзвенить, / Та ще до того й голос / Веде сріблясту нить... / І чується довкола, – / І зблизька, й віддалі: / Гуде, гуде над морем / Симфонія землі* (П. Усенко); *Всі знали в кузні коваля, / Бо линув гук зблизу, здаля. / Старий, скажу вам, мав снаги / Кувать сокири чи плуги* (А. Малишко); *Дитинство й ти. Це наче все / Далеко так. Близенько так. / Мене до тебе принесе / З паперу зроблений літак* (Д. Павличко). В останньому віршованому контексті експресія вислову підсилюється й тим, що зіставлявані елементи антонімічної пари парцелюються [8, с. 25].

“Простір і час як форми існування матерії, – наголошує М. І. Степаненко, – відтворюють локативно-темпоральну систему координат об’єктивної дійсності, у межах якої хтось перебуває або рухається, щось розташовується або переміщується” [6, с. 390].

Характерні для поетичного дискурсу й синонімічні лексеми до складників антонімічної пари весело – сумно, які виражають полярні психічні стани ліричного героя, а в переносному значенні використовуються для контрастних якісних характеристик дії або стану: *Бродить полем осінь, покосили жито, / Весело всім жити в стороні моїй... / А мені так сумно й страшно так без тебе, / хоч весна у душах, а в моїй – зима* (В. Сосюра); *На серці і легко і важко – / мені посміхаєшся ти. / Не в’янь так весело, ромашко, / і сумно отак не цвіти* (П. Перебийніс).

Синонімічні прислівники печально, жалібно, тужно, тяжко порівняно з домінантою сумно передають вищий ступінь (дуже сумно, гнітюче): *Де ж це видано, діду: / про веселе – печально... / Так-бо діло не піде! / Ви вже краще б мовчали. / ...Заспівав дід весело / із журбою в зіницях* (П. Перебийніс); *Глянь, – як жалібно скрипки виводять, / Глянь, – як весело бубни гудуть* (О. Олесь).

Зазначені адвербіальні лексеми протиставляються також прислівнику солодко, що вживається як синонім до слова весело (почуття стану внутрішнього задоволення, радісного настрою, безтурботності): *Стоїш, одитий злотом слав, / В сліпучо-золотім зеніті, / І сняться сні добра і зла, / І солодко і сумно снить їх* (Є. Маланюк); *Тужно й солодко... Ще й місяця півколо! / Жалібно і тьохотно у грудях... / І ніколи, о, ніколи / краще на землі не буде!* (В. Коломієць); *А тепер над містом хуртовина / Розметала, розтрясла вогні, / І твоє обличчя в ластовинні / Сниться тяжко й солодко мені* (К. Герасименко).

Отже, аналіз антонімічно-синонімічної парадигми як універсалії поетичної мови виявив, що найширше й найрізноманітніше в досліджуваному матеріалі представлені синоніми до іменникових та прикметникових опозитів. Менш поширені синоніми до конститuentів дієслівних та прислівникових корелятивних пар. Уживання синонімічних лексем до складників опозицій сприяє найточнішому відтворенню різноманітної дійсності та внутрішнього світу людини, виявленню авторського ставлення до зображуваних явищ, подій.

Література

1. Введенская Л. А. Словарь антонимов русского языка / Л. А. Введенская. – М.: ООО “Издательство Астрель”: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – С. 369–404.
2. Докторович Д. Л. Корреляция синонимическо-антонимических рядов и контекст / Д. Л. Докторович // Стиль и контекст. – А., 1972. – С. 14–28.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
4. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Л. А. Лисиченко. – Х.: Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 1997. – С. 102–108.
5. Словник синонімів української мови: У 2 т. / [уклад.: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.]. – К.: Наукова думка, 1999–2000.
 - Т. 1. – 1047 с.;
 - Т. 2. – 955 с.

6. Степаненко М. І. Просторові поширювачі у структурі простого речення: [монографія] / М. І. Степаненко. – Полтава: АСМІ, 2004. – 463 с.

7. Словник української мови: В 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980.

8. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови: [монографія] / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.

Nadiya Bobukh

Antonymical and synonymical paradigms in poetical discourse

The article deals with connection between antonymy and synonymy. Antonymic and synonymic paradigm as a universal of poetic language was singled out. Antonyms to members of noun, adjective, verbal and adverbial oppositions in poetic discourse were analysed.

Keywords: antonymic and synonymic paradigm, opposition-dominant, poetic discourse, radial

and linear connection, semantic nuance, stylistic coloring.

Надежда Бобух

Антонимично-синонимичные парадигмы в поэтическом дискурсе

В статье исследована связь антонимии с синонимией. Выделена антонимично-синонимическая парадигма как универсалия поэтической речи. Проанализированы синонимы к членам субстантивных, адъективных, глагольных и адвербиальных оппозиций в поэтическом дискурсе.

Ключевые слова: антонимично-синонимическая парадигма, оппозиция-доминанта, поэтический дискурс, радиальная и линейная связь, семантический оттенок, стилистическая окраска.

Надійшла до редакції 4.11.2009 р.

Галина Вокальчук

УДК 821.161.2.09-1“19”

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА НОМІНАЦІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ 10–30-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Аналізуються загальні тенденції індивідуально-авторської лексичної номінації в українській поезії 10–30-х років ХХ століття. Схарактеризовано основні структурно-семантичні особливості авторських інновацій.

Ключові слова: індивідуально-авторська лексична номінація, українська поезія ХХ століття, авторський лексичний новотвір.

Індивідуально-авторська лексична номінація (далі – ІАН) у поезії ХХ ст. є специфічним психолінгвальним явищем, яке характеризується нерівномірним, однак загалом поступальним розвитком. Еволюція ІАН зазнавала певних підйомів та спадів, що виявлялось у підвищенні/зниженні словотворчої активності її репрезентантів (поетів) і відбивалося в нерівномірності кількісного поповнення поетичного лексикону авторськими лексичними новотворами (АН) упродовж того чи того періоду. Еволюційні процеси в галузі ІАН безпосередньо залежали від динаміки національного лексикону, від впливу

чинників соціокультурного характеру, від індивідуальної манери письма авторів.

Проблема періодизації ІАН в українській поезії ХХ ст., навіть за визнання безсумнівної актуальності для парадигми сучасних неологічних студій, досі залишається не розв'язаною і вимагає спеціального дослідження й теоретичного осмислення. Спробуємо хоча б частково розв'язати цю проблему внаслідок аналізу поетичної словотворчості як психолінгвального й мовнокультурологічного явища з урахуванням насамперед хронологічного критерію. Пропонується періодизація еволюції ІАН базується на концепціях періодизації розвитку української літературної мови та новітньої української літератури, викладених у працях І. І. Огієнка, З. Т. Франко, М. А. Жовтюрюха, В. М. Русанівського, О. С. Мельничука, Г. П. Іжакевич, Т. К. Черторизької, Ю. В. Шевельова, М. І. Степаненка, В. Г. Дончика, В. О. Шевчука та інших науковців. У процесі здійснення періодизації враховувалися конкретні екстралінгвальні чинники, насамперед ті історичні по-

